

juk, hogy a vidéki — és persze nemcsak a vidéki — érdekszövevények csakugyan megfertőzik az emberi kapcsolatokat. Gondoljunk csak Bosnyák István *Laskói esték* című naplójára a hatvanas évekből. Mennyi rokonság a két mű között. És mekkora különbség ugyanakkor! Míg Bosnyák a naplórészletekkel haragvón, a közvetlen reagálás hevével le akarta leplezni a laskói kiskirályokat, addig Beder István páratlanul szép prózai szintre óhajtott emelni egy „valóságdarabot”. Míg a napló a meghurcolt szubjektumot emeli ki, nem támasztva hiányérzetet a meghurcolók lelkivilágának homályban maradása miatt, addig a regény epikai távlatokat nyit, s a „valóságdarab” teljességének művészi megjelenítését tűzi ki célul, ám ezt mégis szinte kizárólag csak a negativitások vonatkozásában valósítja meg.

A *Kecske-templom* nyelve egyébként kimunkált, tiszta nyelv, semmilyen tekintetben nem érezni rajta az anyaggal való küzdelmet. Emellett Beder István helyzetteremtő képességének néhány emlékezetes példájára is felhívhatom a figyelmet. A Stefánia bárónővel való találkozásnak, a szenilis úriasszony megkocsikáztatásának vagy a vadászat után rendezett társas-ebédnek a leírásában pl. csakugyan remekelt Beder István. Sőt, nem túlzok talán, ha azt állítom, hogy a helyzetek jó része olvasmányos, csak épp az összkép sugallatai kérdések.

UTASI Csaba

VERSEK FELNŐTT GYEREKEKNEK — GYERMEK FELNÖTTEKNEK

Csorba Béla: *Tücsökmadarak a hóban*. Fórum, Újvidék, 1984

Csorba Béla második könyve a „versek gyerekeknek” alcímet viseli. Ez az ajánlás azonban megtévesztő lehet, mert néhány olyan költeményt is találunk a könyvben, amely csupán a felnőttek intellektusa számára hozzáférhető.

A *Tücsökmadarak a hóban* versanyagára a változatosság jellemző. Csorba Béla nyugtalanul, érdekesítően kísérletező költők közé tartozik, akiknél az ötlet, a szellemesség fontosabb a már elnehezedettnek, megállapodottnak tekinthető egyéni kifejezésmódnál. Félreértés ne essék: nem hivalkodik ő a más tollával és a mondanivalónak sincs szűkében. Csupán az impulzusoknak, a konkrét lehetőségeknek ad előnyt az embernek önmagát és kifejezésmódját béklyózó törekvéssel szemben. Folyton átváltozik, számára nincs hitelesnek tartott forma. Éppen ezért műveit minősítve, a versek különféle típusairól kell beszélnünk.

Csorba Béla verseskönyvében nincsenek ugyan hagyományos cikluscímek, de jól felismerhetők a belső egységek határai; nem függetlenül Penovác Endrének a versek élményszerűségét elmélyítő illusztrációitól. Első

helyre a gyermeki képzeletet az értelem aktivizálása nélkül mozgósító, hanghatásokra épülő kiszámoló, mondókák, szürrealisztikus tréfák kerülnek. Ennek kapcsán azt az ízléses és szellemes betétet is meg kell említenünk, amelyet azonban szülői vagy pedagógiai magyarázat segítségével sem foghatnak fel maradéktalanul a gyerekek. A nullák tömegével és be-vágással megoldott „vonatablak” ugyanis a „Kihajolni veszélyes!” felirat segítségével legföljebb a felnőtt számára oldja zseniális humorba a semmi-élményt. A gyermek fogalmilag képtelen megközelíteni a semmit, ő leg-feljebb csak emberek, tárgyak és a létfenntartás eszközeinek hiányát ér-zé-keli. Jelen esetben a vonatablakon át megpillantható őszi táj hiányát. Éppen a többlet marad érzékelhetetlen számára.

Csorba versei között több olyat találunk, amelynek a nyelvben rejlt játékos lehetőségek kihasználása a célja. Az ügyesen egymás mellé hely-zett földrajzi nevek nála értelmes mondatokat alkothatnak, igaz, csak a megfelelő előtudással rendelkező idősebbek felvilágosításával. Az ilyen kísérletek az erőltettség nyomait is magukon viselik. A hét napjaival való játékok során Csorbánál a szombat szó műveltető képzős igeként kap sajátos életet. A szót a tudatosan értelmet nélkülöző egyértelműség ked-véért kétszer is le kell írnia: „te is szombatsz / ő is szombat” — ám a harmadszori ismétlés — „lassan mi is / elszombatunk” — szószaporítás-nak tűnik. Ugyanez a probléma az epikus mozzanatot tartalmazó hosz-szabb verseknél is feltűnik. A *Szerelem* című azt mondja el, hogy miként tréfálta meg a ravasz kisdíákot a lány, amikor az órán írt neki szóló tömör sort — „szere-lek” — csak szó szerint volt hajlandó értelmezni, nem pedig a fiú által, az esetleges nyilvánosság elől eltitkolni szándékolt jelentése szerint: „szeretlek”. Az ötlet és a helyzet kiváló; kár azonban, hogy bőbeszédű bevezető előzi meg, holott az előzetes információt, hely-zetmagyarázatot a lényegét tartalmazó sorokba is be lehetett volna épí-teni. Ezzel szemben az *Apó mesél* című jóval terjedelmesebb költeményt nem érezzük túlírttnak, mert a „mese” egységeinek itt önálló jelentése van. Szó esik benne „fabicikli”-ről, melynek „a gumija gyékény”, lovakat vá-sárló „török csiszárok”-ról, de főleg Tikviczky állatorvos „elveszett egyensúlyá”-nak kereséséről — amely a nyolc év fölötti gyerekek szá-mára rendkívül mulatságos lehet.

Csorba gyermekverseiben az esztétikai örömnél nemegyszer ismeret-bővítés az előfeltétele. Ahhoz például, hogy a *Csali mese* szellemes költé-szete élvezhető legyen, először meg kell ismerni az elsősorban állatnevek átvitelével alkotott növényneveket, sőt, magukat a növényeket is. A meg-felelő ismeretek mellett aligha lesznek érdektelenek többek között a kö-vetkező rímbe szedett sorok: „Károg két debella varjuháj / betyárkoró királydinnyére les / mint ordító vad oroszlánszaj / sátángomba jár-ke-l prédát keres.”

Hogy a verseskötet szerzője a gyermekvers fogalmát tudatosan tágabb értelemben s talán az ironiától sem egészen függetlenül használta, azt a

két befejező, kiváló vers szemléleteit. Közülük az utolsót, az *író—olvasó találkozáson* címűt említtem meg, mely a művésztől és a művészettől való idegenkedés kérdéseit sorolja elő, a szokásaikba, mindennapi szemléletükbe ragadt emberek értetlenségét karikírozva.

Sajátos szemszögéből Csorba Bélának teljesen igaza van, amikor a felnőtteket is gyerekeknek látja.

VAJDA Gábor

VÁLTOZATOK EGY TÉMÁRA

Dési Ábel: Félelem és fájdalom. Forum, Újvidék, 1984

A kötet négy kisregénye négy variáció egy témára — az élet, halál, művészet, szerelem —, a filozófia máig megválaszolatlan kérdéseire. Okok és megoldások után Dési Ábel sem kutat. A lét-nemlét határkövén mondja el reflexióját az életről: mi az élet? — félelem és fájdalom; mi az iradalom? — a félelmek és fájdalmak kiírása, egyfajta pszichoterápia. „Beszélgetéseink alkalmával azt javasoltam neki, hogy minden fájdalmát és minden félelmét írja meg. Egyik könyvének azt a címet adta, hogy FÉLELEM ÉS FÁJDALOM. A cím valójában tőlem származik. Én javasoltam neki, hogy minden hallucinációját, minden látomását írja meg, írás közben ne gondoljon senkire és semmire, csak arra, ami bensőleg és mélyen foglalkoztatja. Megfogadta tanácsomat és megírta az álmait. Temetőről, koporsóról, halottakról, a bolondokházáról írt. Az író számára az írás olyan mint a sebek tisztogatása.” — mondja a pszichológus a *Szemben a temetővel* című írás. Egy beszélgetés és egy vallomás c. részletében.

Újrafogalmazása ez az 1958-ban született verseknek (*A remény elve*. Forum, 1961), amelyek egyikében (*A költő világa*, 1958) Dési már megírta:

„A költészet furcsa tudás
lázadás és hasonulás
nem közöny és szájalom
de félelem és fájdalom...”

(Talán ezekre a versekre céloz a *Szemben a temetővel* c. kisregényében: „S gondterhelten mondogatta: nagy kár, hogy az a néhány gyenge verse mégis megjelent nyomtatásban...”)

Felvetődik a kérdés, jogosult-e a „kisregény” meghatározás, szem előtt tartva a modern regény és kisregény változatait, amelyeknek jellemzője a fragmentumszerűség, a kontingencia, az abszurdum az, absztrakció, akárcsak a kontinuitás (a logikai, térbeli, legkevésbé időbeli rendezettség) hiánya. Még akkor is kétes a megnevezés, ha a próza és líra köztes és ke-